

Algemene economie

SYLLABUS VWO:

Macro-domeinen op de schop

Op 18 maart jl. publiceerde de commissie Jacobs – genoemd naar haar voorzitter – de conceptsyllabus economie vwo 2022 (eerste versie), voorzien van een uitgebreide verantwoording en filmpjes met didactische aanwijzingen. Tegelijkertijd startte de digitale veldraadpleging; vier weken lang kon gereageerd worden door het invullen van een enquête. De commissie zal de reacties beoordelen, verwerken en waarschijnlijk binnen afzienbare tijd met een aangepaste (concept-) syllabus komen. In dit artikel tref je de voorgeschiedenis, de hoofdlijnen van de conceptsyllabus, een greep uit twee – van de bij de redactie – binnengekomen reacties en een eerste duiding.

Hans Semeijn*

Sinds het eindexamen 2011 wordt in de bovenbouw vwo met een nieuw examenprogramma gewerkt, gebaseerd op het advies van Teulings II (2005). Met als doel leerlingen helpen om de sociale problemen in de eigen omgeving te begrijpen en aansluiten bij de belevingswereld van jongeren. Door leerlingen een beperkt aantal economische concepten te laten toepassen in uiteenlopende contexten. Het resulteert in een programma met vooral toegepaste micro-economie en beperkte aandacht voor macro-economie en monetair beleid.

Voorgeschiedenis

De financiële crisis van 2008 en de daaropvolgende Grote Recessie leidden tot een opleving van de belangstelling voor macro-economie. Volwaardige examenopgaven over de macro-domeinen (H. en I.) bleven echter vooralsnog uit. Een syllabuscommissie was inmiddels aan de slag gegaan met specificatie (en aanpassing) van de macro-eindtermen uit het examenprogramma. Moest het bestaande geaggregeerde vraag- en aanbodmodel (GA/GV) worden aangevuld, vervangen worden door andere modellen (zoals IS[-LM]) of door andere vormen van modelmatig denken en werken? Niet zonder slag of stoot leidde dit tot een herziening van de syllabus (2016) met daarin de Phillipscurve, NAIRU, Taylor-regel en de zero lower bound op de nominale rente. In en buiten deze syllabuscommissie heeft de Vecon deze keuzes c.q. het ontbreken van relevante examenopgaven aangekaart en bekritiseerd (zie eerdere artikelen in TEO).

Gespannen relaties tussen (o.a.) CvTE en Vecon waren het gevolg. Om de ontstane impasse te doorbreken vond in september 2017 overleg plaats tussen vertegenwoordigers van OCW, CvTE, Vecon en SLO, waarna het CvTE in het najaar van 2017 een focusgroepenonderzoek onder docenten havo/vwo hield naar hun ervaringen met de bestaande syllabi en mogelijke aanpassingen, oplossingen voor de daarbij gerezen problemen.

In januari 2018 zag “Ambitie en realiteit in het economie-examen” het licht met de resultaten en aanbevelingen. *“Uit de inventarisatie blijkt met name ... dat er over het vwo-programma onvrede is over de modelmatige onderbouwing van domein I over macro-economie. (...) Met betrekking tot het gebruik van macro-modellen in het vwo bevelen docenten aan om de Phillipscurve en NAIRU uit domein I te schrappen. Als alternatieven draagt men in meerderheid het IS-LM-model aan om te gebruiken als modelmatige onderbouwing van het domein I en adviseert men daarnaast expliciet aandacht te besteden aan macro-economische scholen zodat ook beperkingen van het IS-LM-model aan bod komen.”* Tevens bevelen de opstellers van het rapport aan meer aandacht te besteden aan geldschepping en monetair beleid.

Na overleg tussen bovenstaande organisaties wordt besloten dat de syllabi havo en vwo aanpassing behoeven. In ieder geval voor de komende tien jaar (tot de invoering van curriculum.nu).

Voorstellen conceptsyllabus

In mei 2018 stelt het CvTE de (huidige) syllabuscommissie vwo in. Deze “richt zich expliciet op de macrodomeinen in de syllabus” en moet “de invulling van de macrodomeinen opnieuw tegen het licht houden en macromodellen een betere inbedding geven dan in de huidige syllabus het geval is.” Met name bovengenoemd rapport is daarbij “een belangrijk uitgangspunt”.

Op 18 maart jl. – tien maanden later – presenteerde de commissie Jacobs haar conceptsyllabus 2020 op www.examenblad.nl. Een syllabus waarin de eindtermen van domein H (Welvaart en Groei) en I (Goede tijden, slechte tijden) explicieter, meer gespecificeerd worden om “ook de economische

mechanismen die daarachter schuilgaan” weer te geven. Wat zijn de belangrijkste wijzigingen in deze macrodomeinen?

Met de introductie van het IS-MB-GA-model kiest de commissie voor een conjunctuurmodel voor een gesloten economie om leerlingen de samenhang tussen inkomen, rente en inflatie te laten zien. Het Keynesiaans kruis en de IS-curve geeft de combinatie van inkomen en rente waarbij de goederenmarkt (en vermogensmarkt) in evenwicht is bij ieder niveau van inflatie. De Taylor-regel of MB-curve geeft aan hoe hoog de Centrale Bank de rente wil zetten bij elk niveau van inflatie. Het geaggregeerde aanbod (GA-curve) geeft aan hoe het aanbod afhangt van de inflatie en inflatieverwachtingen.

<u>IN</u>	<u>UIT</u>
Keynesiaans kruis/IS-curve	Geaggregeerde vraagcurve (GV)
Multipliers	NAIRU in relatie tot monetair en budgettair beleid
MB(monetair beleid)-curve/Taylor-regel	Verkeersvergelijking van Fisher
Economische scholen (Klassiek, Keynes, Monetaristen)	Phillipscurve

Naast deze wijzigingen in de conjunctuuranalyse bevat de conceptsyllabus uitvoeriger besprekingen van monetaire politiek (I.3.), ongelijkheid en herverdeling (H.4.) en arbeidsmarkt en werkloosheid (H.5.). Exits zijn er ook. Zo verdwijnen onderwerpen als nationale rekeningen, BBP als welvaartsmaatstaf, conjunctuurklok en de vaardigheid ‘indexcijfers’($RIC=(NIC/PIC) \times 100$). Buitenom de macrodomeinen worden enkele domeinen aangevuld, verduidelijkt dan wel aangescherpt. Dat geldt bijvoorbeeld voor de welvaartanalyse: het begrip brede maatschappelijke welvaart wordt omschreven; het totale surplus (consumenten- en producentensurplus) als maatstaf voor economische doelmatigheid in plaats van welvaartsmaatstaf. Opmerkelijk is het schrappen van Balans en resultatenrekening (E2.2.).

De volledige lijst met wijzigingen van het examenprogramma kun je vinden in bijlage 1 (blz 65, 66) en een schematische weergave van de belangrijkste wijzigingen in tabel 1 (blz 13, 14) van de verantwoording bij de conceptsyllabus. Tevens bevat de verantwoording in sectie 7: Adviezen aan docenten en ontwikkelaars van leermiddelen.

Reacties

Tussen 18 maart en 14 april jl. vond een veldraadpleging plaats door middel van een digitale enquête met een aantal gerichte vragen plus ruimte voor het maken van eigen opmerkingen. Ook bij de redactie van TEO is een aantal reacties op de conceptsyllabus binnengekomen. De reacties van twee nauw bij de totstandkoming van het bestaande examenprogramma betrokkenen lichten we hieronder even uit: die van docent en lerarenopleider Peter Voorend en van hoogleraar Jeroen Hinloopen. Zij kaarten namelijk onderwerpen aan en stellen vragen, die we ook tegenkwamen in andere reacties. Vragen en opmerkingen over de procedure, het (gevolgde en nog te volgen) proces, de didactische aanwijzingen en de inhoudelijke wijzigingen in de domeinen. 1)

Voorend richt zijn pijlen vooral op de procedure en de rol van modellen. Met de voorgestelde aanpassing van het bestaande programma en bijbehorende syllabus heeft de commissie Jacobs eigenlijk het werk van een programcommissie gedaan, betoogt hij. Een programcommissie formuleert domeinen en concepten en een syllabuscommissie werkt die uit in concrete eindtermen. Daarom vindt Voorend – zoals dat voorheen bij een programcommissie gebruikelijk was – dat de voorgestelde syllabus door minstens vier vooraanstaande economen publiekelijk moet worden onderschreven. Tevens vraagt hij zich af of je het analysevermogen bij leerlingen moet vergroten door hen (propadeuse-achtige) modellen voor te leggen. Hij pleit in dit verband voor het werken met (sets) van oorzaak-gevolg-redeneringen.

Hinloopen breekt een lans voor het in stand houden van de concept-context-benadering als kerngedachte van het examenprogramma. Hij zet grote vraagtekens bij de argumenten die de commissie Jacobs geeft met betrekking tot mogelijke problemen met die benadering bij macro-economische onderwerpen. “Ik denk dat deze fundamenteel andere insteek nadere discussie behoeft.”

In het verlengde daarvan schrijft hij: “het was (en, bij mijn weten, is niet de bedoeling dat het schoolvak economie een slap aftreksel gaat worden van het eerste jaar van een studie economie. Integendeel. Voor verreweg de meeste leerlingen betreft het schoolvak economie eindonderwijs.” Ook: “Heroverweeg het gekozen conjunctuurmodel – de wiskundige uitwerking van het IS-MB-GA-

model gaat veel verder dan de wens van de veldraadpleging van Grift en Schramm (*'Ambitie en realiteit in het economie-examen' – HS*): de grafische uitwerking van het IS-LM-model." Hinloopen denkt "dat de ambitie van de commissie hier het doel voorbij streeft".

Moeite heeft hij ook met de didactische overwegingen en verwijzingen, zoals de manier waarop onderwerpen gedoceerd zouden moeten worden, en de mogelijke dwarsverbanden tussen de verschillende concepten. "Ga als syllabuscommissie niet op de stoel van de docent zitten – dat is niet de taak van het CvTE en, in het verlangde daarvan, van de syllabuscommissie." Na een uitgebreid betoog om elementair boekhouden niet te schrappen eindigt hij met het volgende pleidooi: "De conceptsyllabus moet herijkt worden door het veld. Pas nadat die update uitgevoerd is, is er zicht op een werkbare syllabus die recht blijft doen aan de fundamentele opzet van het examenprogramma."

Duiding

Laat ik beginnen met het positieve. De syllabuscommissie verdient complimenten voor de grondige en nauwkeurige manier waarop ze de eindtermen van vooral de macrodomeinen heeft omschreven en voor de uitgebreide toelichting daarop.

Toch kun je - gelet op de reacties - voldoende kritische kanttekeningen maken en vragen stellen over achtereenvolgens de procedure, het proces, de inhoud van de voorstellen en de didactische aanwijzingen. Om te beginnen twee vragen *van formele of procedurele aard*.

1) Hebben het CvTE en de syllabuscommissie zich formeel gehouden aan taak, mandaat en reikwijdte van hun opdracht? (*vraag aan CvTE en OCW*)

2) Is het CvTE van plan – rekening houdend met de gebruikelijke procedures rond program- en syllabuscommissies en de ingrijpende verbouwing van het examenprogramma (domein H en I) – (naast de voorzitter) alsnog aan drie bekende economen een gemotiveerde beoordeling, onderschrijving van de syllabusaanpassingen te vragen? (*vraag aan CvTE en OCW*)

Dan over het *proces*. Een reactietermijn van 4 weken, het ontbreken van actieve communicatie richting docenten en onduidelijkheid over verwerking van reacties, gemaakte opmerkingen respectievelijk over het vervolgetraject. Hierdoor ontstaat het beeld van het CvTE en een syllabuscommissie die haast hebben met te weinig oog voor het draagvlak onder docenten. Terwijl het om ingrijpende wijzigingen gaat in een examenprogramma dat 10 jaar mee moet.

3) Hoe gaan commissie en CvTE de communicatie over verwerking van de enquête en gemaakte opmerkingen en over het vervolgetraject vormgeven? (Alleen één of meerdere informatiebijeenkomsten voor docenten voor de implementatie van de vernieuwde syllabus – zie bericht over instelling en taak van de commissie – lijkt me te kort door de bocht.)

Naast de al eerdergenoemde wetenschappelijke check worden bij de reacties op de *inhoudelijke voorstellen* van de commissie kritische kanttekeningen geplaatst, vooral bij het loslaten van de concept-context-benadering met betrekking tot de macrodomeinen en bij het voorgestelde conjunctuurmodel en het rekenkundige/wiskundige karakter ervan.

Zoals uit het focusgroepenonderzoek onder docenten is gebleken wordt de concept-context-benadering als fundament gezien van het huidige examenprogramma.

4) Onderbouw je standpunt beter, ga het debat hierover aan met het veld, en heroverweeg het loslaten van die benadering bij de macro-domeinen. (*oproep aan syllabuscommissie en CvTE*)

Het ontwikkelen van strategisch inzicht is een belangrijke vaardigheid voor leerlingen. Modellen of modelmatig denken en werken is een manier om hoger orde denken te stimuleren. De vraag is echter of je daarbij moet kiezen voor een wiskundig model in het centraal examen.

5) Beperk je tot oorzaak-gevolg-redeneringen en mocht je eventueel toch een model willen opnemen, doe dat dan grafisch en als keuzeonderwerp in het schoolexamen.

Komen we bij het meest opmerkelijke 'product' van de commissie Jacobs: de didactische overwegingen, verwijzingen en filmpjes. Blijkbaar maakt de commissie zich – al dan niet terecht – zorgen over de vakdidactische capaciteiten van economiedocenten. Of wil ze op die manier het veld overtuigen van haal- en werkbaarheid van het voorgestelde conjunctuurmodel? Eigenlijk past hier maar één reactie: Hup CvTE, blij bij je leest en ga je hok in! Laat de verantwoordelijkheid voor didactiek waar die thuishoort.

Van groot belang is dat docenten kunnen meepraten, invloed uitoefenen en verantwoordelijkheid nemen, juist bij onderwijsvernieuwingen als deze. Dat vereist openheid, debat en docenten serieus nemen. En een sectiebestuur dat hierin haar rol pakt met betrekking tot procedure, proces, debat en (samen met lerarenopleiders en wetenschappers) het organiseren van bijscholing.

**Hans Semeijn is docent algemene- en bedrijfseconomie. Bij de samenstelling van dit artikel is de nodige zorgvuldigheid in acht genomen. Het gedeelte met duiding, vragen en oproepen is de persoonlijke mening van de auteur.*

1)De integrale reacties van Hinlopen en Voorend kun je lezen in de bijlage(n) bij dit artikel.

Bronnen

*Commissie Teulings II (2005) *The Wealth of Education*. Enschede: SLO.*

CvTE (2018) "Ambitie en realiteit in het economie-examen" www.examenblad.nl

CvTE (2018) Syllabuscommissies voor economie havo en vwo gestart (bericht 18 juni 2018, met opdracht en inrichting proces) www.examenblad.nl

CvTE (2019) Conceptsyllabus centraal examen 2022, domeinen H en I. www.examenblad.nl

CvTE (2019) Verantwoording conceptsyllabus economie vwo. www.examenblad.nl